

1
2019

Statsspråk

Bladet for godt språk i staten

Språkrådet

Foto: Språkrådet

Rettskriving til begjær og besvær

I den norske rettskrivinga er det stor valgfriheit. Er det forfriskende eller forvirrende?

AV SIGRID SØRUMGÅRD BOTHEIM

Mange som slår opp i ordbøkene, finner ikke noe entydig svar på hvordan man skriver eller bøyer et ord. For å forstå den store valgfriheita i norsk må vi gå 100 år tilbake i tid. På begynnelsen av 1900-tallet vokste det fram en idé om at nynorsk og bokmål – den gangen kalt landsmål og riksmål – gradvis skulle bli ett skriftspråk, forteller Sturla Berg-Olsen, som jobber med normeringsspørsmål i Språkrådet.

– Middelet for å komme fram til et felles språk var å innføre valgfrie former i begge målformene. I starten så det ut til at tilnæringspolitikken skulle slå igjen-

nom, men så snudde det. Etter hvert ble politikken forlatt, men vi satt igjen med valgfriheita. I dag meiner mange det har en demokratisk verdi at skriftspråket kan legges nært opp til talemålet.

Berg-Olsen sier at det også finnes argument for en strammere norm. De som lærer norsk, vent seg og ønsker gjerne entydige svar. Samtidig er det å lære om variasjon og valgfriheit en del av det å lære norsk, selv om det gjør noen ting vanskeligere. Offisiell politikk i dag er at normene ligger fast, og det er ikke aktuelt med noen stor innstramning. ▶

Meld deg på PLAIN-konferansen no!

Er du oppteken av godt språk og effektiv kommunikasjon? Velkomen til den internasjonale klarspråkskonferansen PLAIN 25.-27. september 2019 i Oslo.

Temaet for konferansen er resultat og verknader av klart språk. Dyktige innleiarar frå 19 land viser verkelege døme på at klar kommunikasjon kan spare tid og pengar, skapa tillit og fremja demokratiet. På konferansen kan du lære om gode arbeidsmetodar, delta i diskusjonar og vera med på å forme fagfeltet vidare.

Du finn meir informasjon på plain2019oslo.org.

Sammensetninger blir ikke detaljnørmert

I norsk er det lett å lage nye ord ved å sette sammen ord som allerede er normert. For eksempel kan vi skrive *heilmjolk* på fire forskjellige måter på bokmål, fordi det er lov å skrive både *hel* og *heil*, *melk* og *mjolk*. Ordet kan bøyes som både hunkjønn og hankjønn, slik at vi har åtte måter å skrive det på i bestemt form, for eksempel både *helmelken* og *helmelka*. *Framtida* er et annet eksempel. I bestemt form kan vi skrive både *framtida*, *framtiden*, *fremtida* og *fremtiden*.

– Noen mener at vi bør normere slike sammensetninger i detalj, men det ville være et enormt arbeid. Dessuten gjør det ikke så stor skade at det er lov å skrive ord på visse måter, selv om noen sammensetningsvarianter sjelden blir brukt, sier Berg-Olsen.

Språkrådet og Universitetet i Bergen eier *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka* sammen. Språkrådet forvalter rettskrivinga, mens ordbokredaksjonen ved Universitetet i Bergen bestemmer hvilke ord som skal være med. I fjor startet universitetet et stort revisjonsprosjekt som skal gå over fem år. Innholdet i ordbøkene skal oppdateres, og omfanget skal bli mer likt, forteller Terje Svardal, som er en av redaktørene for ordbøkene.

– I dag har *Bokmålsordboka* rundt 70 000 oppslagsord, mens *Nynorskordboka* har 90 000. Målet er at begge skal få rundt 100 000 oppslagsord. De to målformene er forskjellige, men noen av forskjellene i ordbøkene er tilfeldige, og dem prøver vi å luke vekk.

For at et ord skal være med i ordbøkene, må det være brukt i et visst omfang, og det må finnes dokumentasjon på at ordet har vært i bruk over tid. Det vil si at et ord bør ha vært i jamn bruk i mellom fem og ti år. Redaktørene vurderer også om ordet blir brukt i ulike typer tekster, eller om det brukes bare innenfor noen spesielle områder. Akkurat nå jobber redaksjonen med bokstaven a.

– For eksempel er *aortastenose* et ord vi har vurdert. Vi fikk 58 treff på dette ordet da vi søkte i ulike tekster, men 57 av dem var fra 2005. Det viste seg at dette var noe kongen led av, derfor var det omtalt i avisene akkurat det året.

To typer normerings saker

Når ordbokredaksjonen støter på ord som de er usikre på skrivemåten av, blir de ført i en liste som Språkrådet sjekker med jamne mellomrom. Sturla Berg-Olsen forteller at sakene som behandles, kan deles i to hovedtyper.

– Noen ganger er svaret gitt ut fra det som ligger i normeringa fra før. Slike saker behandler vi internt i Språkrådet. For eksempel kom det et spørsmål som gjaldt ord med *hest-* som forledd. I mange ord var det lov å skrive både *hest-* og *heste-*, som *hestgal* eller *hestegal*. Men noen ord hadde bare *hest-* som forledd, som *hestfolk*. Her kom vi fram til at også disse ordene bør kunne ha *heste-* som forledd, altså slik at man også kan skrive *hestfolk*.

Andre ganger må det tas nye avgjørelser, og da legger Språkrådet fram en utredning for fagrådet for normering og språkoobservasjon, med medlemmer fra ulike fagmiljøer. Endelige normeringsvedtak blir gjort i styret.

Kanskje bare kviss i 2040?

Det finnes mange prinsipper for normeringa av språket. Det første er at bokmål og nynorsk skal vurderes på selvstendig grunnlag, for det er ikke lenger noe mål at de to målformene skal nærme seg hverandre. Et annet prinsipp er stabilitet. De siste 100 år har det vært hyppige endringer, men nå skal normene ligge i ro og få feste seg. Et tredje prinsipp gjelder den faktiske bruken i befolkninga.

– Dersom det blir stor forskjell mellom norm og bruk, kan vi justere normeringa. For eksempel var det tilfelle å skrive *et faksimile*, *et fløyel*, *et grut*, *et miks* og *et rus* inntil i fjor. Da ble alle disse ordene normert kun som hankjønnord, fordi det er folk bruker, sier Berg-Olsen.

Språkrådet vurderer også hvordan importord skal normeres. *Quiz* er et typisk eksempel på en fremmed skrivemåte som har etablert seg, samtidig som *kviss* også har blitt tatt i bruk. I 2015 ble det valgfritt å bruke den fornorska skrivemåten.

– I slike tilfelle likestiller vi den utenlandske og den norske skrivemåten. Så gjør vi en ny vurdering etter 25 år. Dersom den fornorska skrivemåten er blitt etablert, vurderer vi å ta vekk den utenlandske skrivemåten. ●

Verktøy for rydding i begrepsjungelen

Strever du med å finne ut hva ulike begreper i offentlig forvaltning betyr? Ønsker organisasjonen din å definere begreper og samkjøre begrepsbruken med andre organisasjoner? Nye verktøy er nå på plass, og flere er på vei.

Felles struktur for felles språk

Informasjonsforvaltere, kommunikasjonsrådgivere og andre i offentlig sektor har nå en standard som fastsetter hvilke datafelt som er obligatoriske og valgfrie når de skal arbeide med begreper. Dessuten finnes det nå to standarder som gjør det mulig å overføre eller motta begreper automatisk mellom ulike organisasjoner. Du kan finne standardene på nettstedet difi.no.

Felles portal

Brønnøysundregistrene har utviklet Felles begrepskatalog, en portal der alle kan søke på vanskelige begreper. Portalen henter inn begreper fra andre offentlige organisasjoner, f.eks. Skattedirektoratet. Verktøyet gjør det også langt lettere å definere begreper likt på tvers av ulike offentlige organisasjoner. Du finner katalogen på brreg.no.

Felles oppskrift

En egen standard som skal legge til rette for samkjøring og harmonisering av begreper på tvers av offentlig sektor, er nå under revisjon. Den blir ferdig i løpet av 2019.

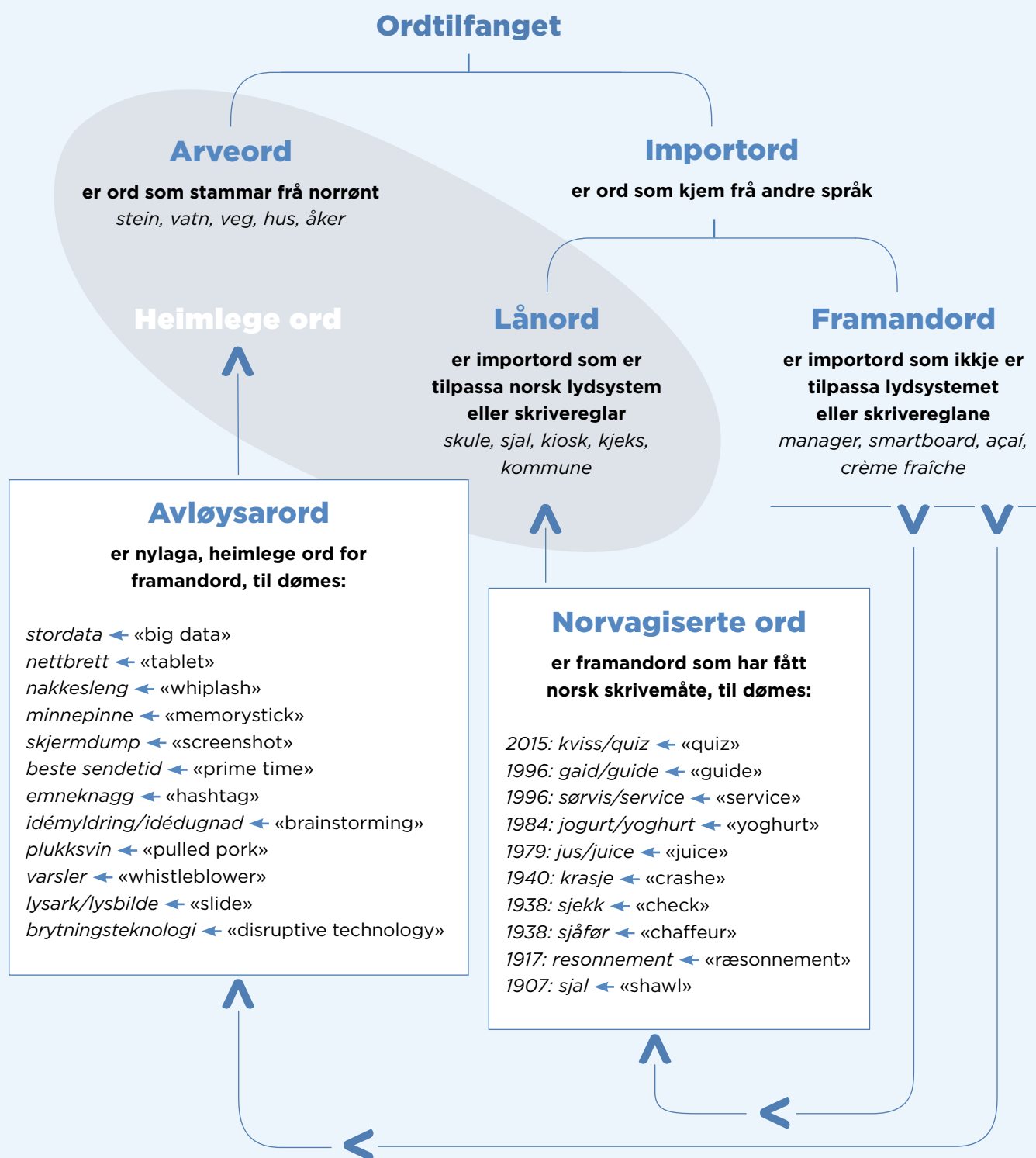
Hvem vinner klarspråksprisene for 2018?

Og hvordan står det til med språket i planer, strategier og saksframlegg? Bli med på 10-årsjubileet for klarspråksprisene 27. mars i Oslo konsert- og få svar på disse spørsmålene!

Meir informasjon finner du på klarsprak.no.

Orda våre

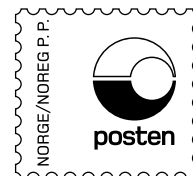
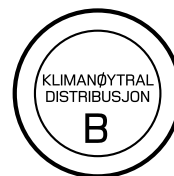
Å normere er å fastsetje kva som er gjeldande rettskriving. Språkrådet kan gjere vedtak om skrivemåte og bøying av nye ord som kjem inn i språket, eller vedtak om endringar i skrivemåte og bøying av ord som har normert form frå før. Her er ei litt forenkla oversikt over kva typar ord vi har i norsk.

Døme på ortografi før 1862:

bureau, chaffeur, chicane, ekzem, jaloux, milieu, qualificere, shawl, saison

Returadresse:
Språkrådet
Postboks 1573 Vik
0118 Oslo

SPRÅKTIPS

Foto: flickr

Klart språk i viktige lover

De siste årene har vi merket en økt interesse for språket i lover og forskrifter. Klart språk og ryddig struktur inngår i mandatet til flere utvalg som skal skrive nye eller revidere eksisterende lover. På klarspråk.no under fanen «Juridisk språk» finner du nå en oppdatert oversikt over aktuelle «klarspråkslover» som er under arbeid eller har trådt i kraft. Dessuten kan du finne informasjon om metoden som er brukt i arbeidet med utvalgte lover i prosjektet «Klart lovsspråk».

Sitatet

«Det er med ord som med solstråler: Jo mer de konsentreres, jo dypere brenner de.»

JAMES JOYCE

Språkspørsmålet

Eg skriv eit referat der eg viser til to styremøte med dato i fortida. Blir det då «vedtak frå styremøte 26. september» eller «vedtak frå styremøtet 26. september»?

Svar: Både bunden og ubunden form kan nok passere i nett slike tilfelle. Ein grei test når du er i tvil, er å byte ut ord som «møte» med eit ord der du faktisk kan høyre skilnaden mellom ubunden og bunden form.

Her kan du t.d. teste med «treff». Både «styretreff» og «styretreffet» skulle vere kurante former her, og dimed må ein kunne godta både «styremøte» og «styremøtet».

Klarspråkstipset

«Få ord og fyndige er bedre enn mange og myndige», sier et finsk ordtak.

Ofte bruker vi flere (eller vanskeligere) ord enn vi egentlig trenger. Det enkleste er ofte det beste.

- på det nåværende tidspunkt → nå
- i inneværende år → i år
- nærværende sak → denne saken
- det foreliggende tilfellet → dette tilfellet
- var uvitende om at → visste ikke at
- er kommet til kunnskap om → har fått vite om

Hvordan forkorter vi *ifølge*?

Den offisielle forkortelsen av *ifølge* er *if.* (Norsk forkortingsbok). Den er lite brukt. Forkortelsen *iflg.* er gammel og tradisjonell, men står ikke i anbefalte lister. Vi sparer heller ikke mye på å bruke den (bare ett tegn). Skriv helst *ifølge* fullt ut, eller bruk det litt uvante *if.* (med punktum).

Hugs ingar-regelen på nynorsk!

Sluttar ordet på *-ing*, skal det ha *-ar/-ane* i fleirtal, anten det er hokjønn eller hankjønn. Difor heiter det både «austlendingar» og «stillingar». **Ingar**, altså!

SPRÅKEGGET

– fra statskanalen:

Han bringer et alvorlig tema inn på skytebanen.

Innertier for NRKs journalist!